

СПОРОВЕТЕ ОКОЛО ГОЛЕМИЯ НАЦИОНАЛЕН РАЗКАЗ

Георги Вълчев, *„Историята и нейните обществени употреби. Културни и политически проекции на българската история от Възраждането до края на Първата световна война“*,
София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2023

Книгата „Историята и нейните обществени употреби. Културни и политически проекции на българската история от Възраждането до края на Първата световна война“ е амбициозен и много необходим проект. Трайната интензивност на обществените спорове около исторически събития и личности и особено опитите историческият разказ да бъде присвоен от политически субекти налагат ново, по-критично отношение на професионалните историци. Промяната в тази посока е ограничена, от една страна, от продължаващата позитивистична традиция (полезна, но интелектуално тривиална) и от конфронтиращите се интерпретации на историците със социалистическа или либералнодемократична ориентация, от друга. Критичното мислене, без друго, минава през деконструиране на конструкцията „голям национален разказ“ и монографията на проф. Вълчев е важна стъпка в тази посока. Чистият грамаден обем на материала – от историческото събитие през историческото сведение, историческото писане, публицистичната история и художествената история и то от условното начало на модерността до ден днешен, налага ограничаване. Монографията тръгва от Паисий и стига до края на Първата световна война – логичен *terminus post quem*, когато илюзиите и митовете на ранната историопис катастрофират в реалната политика. Авторът започва с общоприетото – и добре известно като условно – начало: Паисий Хилендарски. В първата глава, многозначително озаглавена „Миналото като бъдеще“, са подбрани и анализирани три първи публично предложени версии на историята: християнско-романтично-патриотичната (Паисий), рационално-политическата (Раковски) и емоционално-образната (Николай Павлович). Както самият изследовател отбелязва, целта му е „да опише точно това състояние на съществуване на миналото отвъд „официалния“ академичен исторически разказ за него“. Глаголът „опише“ не бива да ни подвежда – наративният подход е не по-малко интерпретиращ. И при тримата автори са изведени онези важни брънки – фактологични, символични, политически, образни – от конструиращата се верига, които най-често остават неразпознати в общите квалификации, но които формират историческото мислене в следващите два века. Следващата глава е озаглавена „Възраждането като минало“ и се фокусира върху пренарежданията („рокади“) в символните полета, продиктувани от новата социална и политическа действителност. Изборът на две фигури, върху които да се построи тезата – Захари Стоянов и Иван Вазов – е логичен:

вероятно огромната част от българите ще посочат тях, ако бъдат запитани откъде са се запознали с историята на България през Възраждането. Интересното и приносното тук е не толкова „кой“, а как – показано чрез детайлен анализ на подходите на двамата автори. Въпросът „как се прави национален исторически разказ“ чрез писаното слово получава убедителен отговор. Представени и дискутирани са практиките, местата, предметите и образите на това правене, които имат много по-широк, дълбок и траен отзвук. Около тях са въведени и възникналите оспорвания и дебати. Тази посока е продължена и по-нататък, на страниците, посветени на извеждането на преден план на Средновековието. Драмите около руските паметници (включително сгради) маркират трайно (и до днес) обществения дебат. Издигането на Средновековието като националнолегитимиращ мотив е проследено не само в текстове, но и във визуалните репрезентации: новите сгради и произведения на изобразителното изкуство, които преработват средновековни мотиви. Паралелно с това се проследява как историята започва да се употребява за други, да ги наречем странични, цели – естетическите търсения на сецесиона или амбициите на княз Фердинанд. Монографията е приносна и с богатия емпиричен материал, включително снимков.

В заключение, пред нас е книга, която продължава усилията на историци, културолози, литературоведи и изкуствоведи да отведат читателите отвъд лесните лозунги на официалния исторически разказ и, най-вече, на тревожно разрастващият се националистически дискурс.

Проф. д-р Райна Гаврилова